Zrób to sam!

Tak czy nie?

Czy te opinie są prawdziwe, czy fałszywe? Odpowiedź uzasadnij.

1. Ekonomia odpowiada na pytania: „Co, jak i dla kogo jest produkowane?”.

2. Wszystkie dobra powstają w wyniku produkcji.

3. Krzywa możliwości produkcyjnych (KMP) ilustruje prawo popytu.

4. Efektywność dotyczy tego, dla kogo jest produkowane, a sprawiedliwość dotyczy tego, co i jak jest produkowane.

5. Prawa naukowe mogą opisywać ruch planet, ale nie zachowania ludzi, którzy mają wolną wolę i mogą się zachowywać w sposób nieprzewidywalny.

6. Statystyczny charakter praw ekonomicznych przejawia się w tym, że ekonomiści często odwołują się do danych statystycznych.

7. Mikroekonomiści zajmują się tylko ekonomią pozytywną, a makroekonomiści – wyłącznie ekonomią normatywną.

8. Ekonomiści uprawiający ekonomię pozytywną nie mają nic wspólnego z sądami wartościującymi.

9. Ekonomia w ogóle nie jest w stanie korzystać z eksperymentu jako źródła wiedzy.

10. Proponując twierdzenia, ekonomiści kierują się wyłącznie szlachetnym dążeniem do poznania Prawdy.

Zadania

1. a) Co to jest ekonomia? **b)** Co jest celem ekonomistów? **c)** Czym się różni stosowana przez ekonomistę metoda ustalania prawdy od metody artysty i kapłana? Odpowiedz jednym zdaniem!

2. Jakie potrzeby są zaspokajane przez następujące dobra (za każdym razem wyjaśnij, na czym polega osobliwość tych dóbr)? **a)** Moneta dwuzłotowa w twojej kieszeni. **b)** Usługi więzienia w Rawiczu. **c)** Obowiązkowe szczepienie przeciw gruźlicy. **d)** Studia menedżerskie w Szkole Głównej Wyłudzania Pieniędzy (SGWP).

3. a) Co to znaczy, że mercedesy są dobrem rzadkim? **b)** Czy chleb także jest takim dobrem? Przecież w sklepach jest mnóstwo chleba i każdy może sobie kupić tyle chleba, ile chce? **c)** A woda i powietrze? **d)** Jakie konsekwencje ma rzadkość dóbr?

4. W tablicy opisano możliwości produkcyjne pewnego społeczeństwa. **a)** Narysuj KMP. Co powiesz o punktach *A* i *B*, których współrzędne są równe (1, 1) i (4, 4)? Czy w punkcie *A* można dostać „darmowy obiad”? **b)** Ile wynosi koszt alternatywny zwiększenia produkcji dobra *A* z 2 do 3 (załóż, że gospodarka znajduje się na KMP)? **c)** Czy w tym społeczeństwie występuje prawo malejących przychodów (rosnących kosztów)? **d)** Przedstaw wpływ postępu technicznego na możliwości produkcyjne.

Zatrudnienie		**Produkcja**	
A	***B***	***A***	***B***
0	4	0	4
1	3	1	3
2	2	2	2
3	1	3	1
4	0	4	0

5. W fabryce stołów i krzeseł pracuje 100 pracowników. Kiedy wszyscy pracują przy produkcji stołów, są w stanie wyprodukować 50 stołów tygodniowo. Kiedy zaś wszyscy zajmują się produkcją krzeseł, są w stanie wyprodukować 100 krzeseł. **a)** Narysuj KMP (załóż, że w przypadku obu dóbr występują rosnące przychody). **b)** Wskaż wszystkie kombinacje produkowanej liczby stołów i produkowanej liczby krzeseł, w przypadku których można wytworzyć więcej jednego z dóbr, nie zmniejszając wytwarzanej ilości drugiego dobra. **c)** Pokaż na rysunku, jaki wpływ na tę krzywą wywrze postęp techniczny zwiększający wydajność pracowników zatrudnionych przy produkcji stołów.

6. Powiedz to samo własnymi słowami i podaj przykład: **a)** Teoria wpływa na wyniki obserwacji. **b)** Indukcja nie daje wiedzy pewnej. **c)** Odwołanie się do wyników obserwacji pomaga odróżnić dobre i złe teorie ekonomiczne. **d)** Za prawdziwe teorie ekonomiczne są uznawane jedynie przejściowo.

7. Basia pracuje po 16 godzin dziennie, świetnie zarabia i ciągle się spieszy. Zdarza jej się wyrzucić ledwie nadgryzioną kanapkę. Babcia Basi spod Suwałk ma pół hektara ziemi i kozę. Żyje biednie, lecz ma czas na wszystko i nie marnuje nawet okruszynki. **a)** Porównaj koszt alternatywny godziny czasu Basi i jej babci (pomyśl o ich utraconych dochodach!). **b)** Dlaczego babcia „ma czas na wszystko”, a Basia „ciągle się spieszy”? **c)** Oceń koszt alternatywny kromki chleba dla Basi i jej babci. Dlaczego, w odróżnieniu od Basi, babcia „nie

marnuje nawet okruszynki”? **d)** Czy odwołanie się do kosztu alternatywnego pomaga wyjaśnić różnice stylu życia nowojorczyka i rdzennego mieszkańca Australii?

8. a) Co to znaczy *ceteris paribus*? Po co stosuje się założenie *ceteris paribus*? Odpowiedz szczegółowo. **b)** Podaj przykład zastosowania tego założenia przez ekonomistę. Dla przykładu, który podałeś, wskaż: **c)** okoliczności, które zgodnie z tym założeniem pozostają niezmienione; **d)** pożytek z zastosowana tego założenia.

9. Pomyśl o szkole, w której się uczysz. Zatrudnieni tu ludzie wykonują różną pracę: każdy robi co innego. **a)** Podaj konkretne przykłady. **b)** Czy istnienie rynku jest warunkiem koniecznym społecznego podziału pracy? **c)** A czy jest warunkiem wystarczającym? **d)** Jakie zalety i wady ma społeczny podział pracy?

10. Co rozstrzyga o tym, „co, jak i dla kogo” jest wytwarzane? Być może w odpowiedzi pomogą ci następujące pytania: **a)** Co sprawiło, że w tym roku wyprodukowano w Polsce taką, a nie inną ilość soku jabłkowego? Aleję Niepodległości przed Szkołą Główną Handlową? Mszę w pewnym kościele? **b)** Dlaczego do swoich jogurtów firma Danone dodaje kawałki smacznych owoców? Czemu nikt nie produkuje dynamitu pośrodku wielkiego osiedla mieszkaniowego? Kto zadecydował, że generałami są w Polsce niemal wyłącznie mężczyźni? **c)** Dlaczego Dariusz Miłek, właściciel firmy CCC, potęgi polskiego przemysłu obuwniczego, jest taki bogaty? Czyja to zasługa, że zwykle dochody bezrobotnych nie od razu drastycznie się obniżają? Z czego żyje żebrak?

11. Jak wyobrażasz sobie odpowiedź na pytanie: **a)** Co jest produkowane w gospodarce? **b)** Jak jest produkowane w gospodarce? **c)** Dla kogo produkuje gospodarka? Odpowiedz szczegółowo.

12. Podaj przykłady dóbr, w przypadku których o tym, co, jak i dla kogo produkować, rozstrzygają głównie: **a)** rynek; **b)** państwo; **c)** normy społeczne. **d)** Za każdym razem pokaż, że oprócz – odpowiednio – rynku, państwa, norm społecznych istnieją również inne mechanizmy koordynujące zachowania podmiotów gospodarujących.

13. „To, czy rzeczywiście kupię więcej wieprzowiny, kiedy jej cena spadnie, zależy tylko od mojego widzimisię. Ludzie obdarzeni są wolną wolą, a zatem nie da się przewiedzieć ich zachowań”. Co sądzisz o tej opinii? Czyżby ustalanie praw ekonomicznych rzeczywiście nie było możliwe?

14. Które z tych wypowiedzi są opiniami makroekonomisty, które zaś przypisałbyś mikroekonomiście: **a)** „Tempo inflacji w Polsce w styczniu 1990 r. wyniosło 79,6%. **b)** „Popyt na rowery górskie produkcji firmy Mountain Bike wzrośnie w 2018 r. w przybliżeniu o 35%. **c)** „Rolnictwo prywatne na południu Hipotecji dostarczyło w 2015 r. ponad 13% wartości produkowanych tu dóbr”?

15. Które z tych wypowiedzi są opiniami ekonomisty pozytywnego, a które – normatywnego: **a)** „Tempo inflacji w Polsce w styczniu 1990 r. wyniosło 179,6%. **b)** „Osobom starszym państwo powinno zwracać część wydatków ponoszonych na lekarstwa". **c)** „Żeby zmalało bezrobocie, należy organizować roboty publiczne"?

16. a) Na czym polegają wady wypowiedzi wymienione w tabeli poniżej? Odpowiedz szczegółowo. Przyporządkuj tym wadom następujące przykłady: **b)** Kiedy trwa wzrost gospodarczy, produkcja rośnie. **c)** To sprawiedliwe, że dzieci polskiego miliardera Jana Kulczyka nie zapłacą podatku spadkowego. **d)** Wzrost jest warunkiem bogactwa. **e)** Polacy, którzy żyją z pomocy społecznej, są leniwi i unikają pracy.

Wieloznaczność	Niedopowiedzenie	Nieostrość	Nieobalalność

17. Wyobraź sobie, ze jesteś premierem Polski. Czym byłbyś bardziej zainteresowany? **a)** Pozytywnymi czy normatywnymi poglądami doradców ekonomicznych? **b)** Pozytywnymi czy normatywnymi poglądami wyborców? Dlaczego?

18. Pokaż, że takie wady wypowiedzi jak wieloznaczność, niedopowiedzenie, nieostrość lub nieobalalność mogą być przyczyną: **a)** niepotrzebnych sporów; **b)** akceptacji fałszywych twierdzeń; **c)** wyjaśnień pozornych. Wykorzystaj w tym celu przykłady z tablicy poniżej.

Wieloznaczność	Niedopowiedzenie	Nieostrość	Nieobalalność
Doktor leczy.	Bezrobotni pracują na czarno.	To niesprawiedliwe, że pielęgniarki zarabiają tylko 1600 złotych.	Biednych nie stać na pewne dobra.

19. W 2015 r. polscy ekonomiści spierali się m.in. o celowość: wprowadzenia podatku liniowego; zastąpienia złotego przez euro; zwiększenia wydatków państwa, czyli ekspansywnej polityki budżetowej. Pokaż, że takie kontrowersje są w ekonomii trudne do rozstrzygnięcia z powodu: **a)** trudności z eksperymentowaniem; **b)** różnic sądów wartościujących uczestników sporów; **c)** zróżnicowania i zmienności warunków gospodarowania.

20. Do jakich osobliwości ekonomii odnoszą się wypowiedzi: **a)** Niestety, do Unii Gospodarczej nie da się wstąpić na próbę! **b)** Prognoza wysokiej inflacji spowodowała wzrost oczekiwań inflacyjnych i ceny rzeczywiście zaczęły rosnąć szybciej; **c)** Przed wyborami „niezależne" instytuty ekonomiczne, oceniając sytuację gospodarczą, łgały jak z nut, aby zapewnić zwycięstwo partiom, którym sprzyjały. **d)** „Za komuny", kiedy zwiększał się popyt, rosły kolejki, a nie ceny; **e)** Był „ojcem" tych reform, więc – wbrew faktom – twierdził, że się udały; **f)** Minister powiedział gazecie, że kurs jest zawyżony i spadnie, więc następnego dnia te akcje rzeczywiście silnie straciły na wartości.

Test

Plusami i minusami oznacz prawdziwe i fałszywe warianty odpowiedzi.

1. Rzadkość dóbr polega na tym, że:

a) dostępna ilość wielu dóbr ciągle maleje,

b) niektórzy ludzie są bardzo biedni, inni zaś bardzo bogaci,

c) tylko niewiele dóbr to dobra wolne,

d) ilość dóbr w gospodarce nie pozwala na zaspokojenie wszystkich potrzeb.

2. Efektywność gospodarowania:

a) rośnie, kiedy z danych zasobów społeczeństwo wytwarza coraz więcej dóbr, które dobrze odpowiadają ludzkim potrzebom,

b) zwiększa się np. na skutek postępu technicznego i organizacyjnego,

c) dotyczy tego, dla kogo przeznaczone są wytwarzane dobra,

d) stanowi jeden z dwóch głównych celów gospodarowania.

3. Krzywa możliwości produkcyjnych ilustruje m.in.:

a) prawo Engla,

b) prawo popytu,

c) prawo Phillipsa,

d) zasadę „coś za coś" (ang. *trade off*).

4. Prawo popytu nie obowiązuje w przypadku:

a) efektu snoba,

b) efektu owczego pędu,

c) efektu demonstracji,

d) dużej liczby powtarzających się transakcji dobrem.

5. Prawdą jest, że:

a) teoria nie wpływa na wyniki obserwacji gospodarowania,

b) indukcja polega na wyprowadzaniu przez ekonomistę logicznych wniosków z przesłanek,

c) dedukcja polega na uogólnianiu przez ekonomistę wyników obserwacji,

d) test logiczny jest formą krytyki teorii ekonomicznej.

6. Osobliwością ekonomii jako nauki jest m.in. to, że:

a) ekonomiści posługują się matematyką,

b) w ekonomii eksperymenty są możliwe,

c) teorie ekonomiczne podlegają krytyce naukowej,

d) ludzkie interesy mają stosunkowo silny wpływ na ustalenia ekonomistów.

7. Przyczyną istnienia małej liczby niebanalnych praw ekonomicznych jest m.in. to, że:

a) każdy zna się na gospodarowaniu, więc ekonomistom trudno jest powiedzieć coś niebanalnego,

b) społeczeństwo składa się z bardzo wielu osób, a każda z nich zachowuje się inaczej,

c) możliwość eksperymentowania jest w ekonomii ograniczona,

d) samo badanie gospodarki niekiedy zmienia gospodarkę.

8. Poniższe opinie są sądami opisowymi, a nie sądami wartościującymi:

a) celem rządu powinno być przede wszystkim ograniczenie bezrobocia,

b) prywatne przedsiębiorstwa są efektywniejsze od państwowych,

c) na rynku ceny zmieniają się bardzo rzadko,

d) producent zachowuje się w sposób dla siebie najbardziej korzystny.

9. „Ceny w Polsce w sierpniu 2014 r. obniżyły się przeciętnie o 8,4% w porównaniu z poprzednim miesiącem". Ta opinia:

a) potwierdza tezę, że rola doświadczenia w ekonomii jest ograniczona,

b) należy do makroekonomii,

c) jest intersubiektywnie sprawdzalna,

d) należy do ekonomii normatywnej.

10. „Konsumpcja w gospodarce zmniejszyła się, ponieważ - spodziewając się pogorszenia koniunktury - ludzie zaczęli więcej oszczędzać". Ta opinia:

a) należy do mikroekonomii,

b) jest przykładem sądu wartościującego,

c) jest przykładem sądu opisowego,

d) uzasadnia tezę o statystycznym charakterze praw ekonomicznych.

Odpowiedzi do wybranych zadań

Tak czy nie?

1. Tak.
3. Nie. Punkty na KMP informują o największej możliwej do wyprodukowania ilości jednego dobra przy danej produkcji innych dóbr (ilość zasobów i wiedza technologiczna są dane).
5. Nie. Ludzie rzeczywiście mają wolną wolę i mogą się zachowywać w sposób nieprzewidywalny. Jednakże np. ich zbiorowe działania charakteryzują się regularnościami, które można odkrywać i wykorzystywać praktycznie.
7. Nie. Wielu makroekonomistów unika sądów wartościujących, a wielu mikroekonomistów niekiedy wypowiada sądy wartościujące o gospodarowaniu.
9. Nie. Zaprzecza temu np. szybki rozwój ekonomii eksperymentalnej u schyłku XX wieku. Eksperymentowanie jednak jest w ekonomii o wiele trudniejsze i rzadsze niż np. w chemii.

Zadania

1. a) Ekonomia jest nauką gromadzącą i systematyzującą prawdziwą wiedzę o gospodarowaniu. **b)** Celem ekonomistów jest gromadzenie i systematyzowanie takiej wiedzy. Ich motywem jest ciekawość i chęć rozwiązania problemów praktycznych dotyczących efektywności i sprawiedliwości. **c)** Tylko metoda ekonomistów zapewnia intersubiektywną sprawdzalność (obiektywność) powstającej wiedzy.
3. a) Mercedesy są rzadkie, bo jest ich za mało w stosunku do potrzeb. **b)** Chleb także jest dobrem rzadkim. W sklepach jest go mnóstwo, ponieważ ludzie kupują mnóstwo chleba. To nieprawda, że każdy może kupić tyle chleba, ile chce. Przy cenie chleba równej zeru okazałoby się, że ludzie chcą „kupić" więcej chleba, niż wynosi jego wyprodukowana ilość. **c)** W pewnych sytuacjach także woda i powietrze okazują się „rzadkie" (pomyśl o pustyni i o powierzchni Księżyca). **d)** Skutkiem rzadkości dóbr jest niepełne zaspokojenie potrzeb i zasada „coś za coś".
5. a) Chodzi o linię KMP_1 na rysunku poniżej.

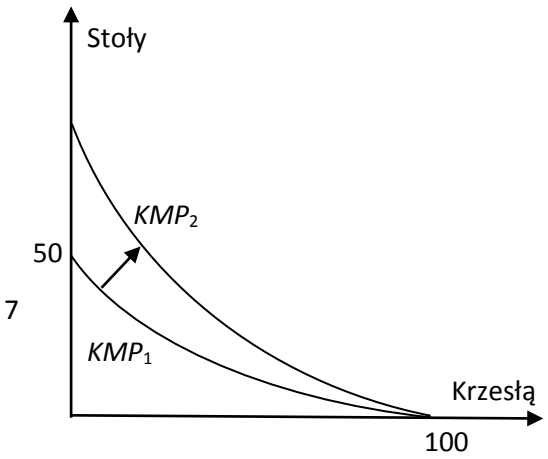

b) Na rysunku powyżej chodzi o obszar pod KMP_1 o współrzędnych (0, 50), (100, 0), (0, 0). **c)** Chodzi o przesunięcie się KMP na rysunku z położenia KMP_1 do położenia KMP_2.

7. a) Ten koszt w przypadku Basi jest duży, bo przez godzinę może ona zarobić wiele pieniędzy, za które da się dużo kupić (np. cetnar chleba, stos tak lubianych przez nią kolorowych pism „kobiecych", mnóstwo papierosów). W przypadku Basinej babci jest odwrotnie; z powodu małej efektywności jej pracy jej godzinowy dochód jest mały. Za takie pieniądze nigdy nie można było wiele kupić. W dodatku babcia Basi nie pali, nie ma nawyku czytania „Cosmopolitan" i woli zbierać grzyby (Basia boi się chodzić do lasu). **b)** Babcia Basi „ma czas na wszystko", bo ceną godziny poświęconej przez nią np. na zabawę z wnuczką jest utrata niewielkiego dochodu. Basia spieszy się nieustannie, bo dla niej „czas to" rzeczywiście „pieniądz". **c)** Żeby zarobić na kromkę chleba, babcia zawsze musiała długo pracować. Dla Basi kromka zawsze była warta tyle, ile można było zarobić w ciągu sekund. Właśnie dlatego, że koszt alternatywny kęsa chleba jest dla babci duży, a dla Basi – niewielki, w odróżnieniu od Basi babcia szanuje chleb. **d)** Tak. Chodzi o mechanizm podobny do tego, który tłumaczy różnice zachowań Basi i jej babci.

9. a) Sprzątaczka codziennie zamiata korytarz, portierzy wydają klucze, wykładowcy wygłaszają wykłady, asystenci prowadzą ćwiczenia ze studentami… **b)** Nie jest. W społeczeństwach, w których stosunki rynkowe nie są dobrze rozwinięte, też występuje podział pracy (np. pomyśl o nakazowo-rozdzielczej gospodarce w Polsce w połowie lat 50. XX w.). **c)** Jest. Istnienie rynku oznacza, że różni producenci wytwarzają różne dobra. Inaczej wymiana rynkowa nie miałaby sensu. **d)** Zaletą jest wzrost wydajności pracy poszczególnych pracowników. Jest on skutkiem specjalizacji. Wadą, wskazują krytycy, jest np. to, że niektóre czynności są bardzo mało atrakcyjne (np. monotonne), co ma różne negatywne konsekwencje dla ich wykonawców. Jednakże do tej pory nikt nie wymyślił lepszego sposobu gospodarowania.

11. a) Chodzi o składającą się z setek tysięcy lub nawet milionów pozycji listę dóbr powstających w gospodarce w danym okresie (np. w ciągu roku); przy każdej z nich należałoby zaznaczyć ilość wytwarzanego dobra. Ekonomiści mówią, że taka lista opisuje strukturę produkcji w gospodarce. **b)** Chodzi m.in. o opis stosowanych technik produkcji, organizacji produkcji, a także o informacje o lokalizacji produkcji i jej rozkładzie w czasie. **c)** Tym razem chodzi o listę wszystkich członków społeczeństwa. Przy każdym nazwisku należałoby umieścić informacje o ilości wyprodukowanych w danym okresie dóbr, które trafiły do tej osoby.

13. Ludzie rzeczywiście są obdarzeni wolną wolą i mogą robić, co chcą, a jednak – zwykle – jednostki podobnie reagują na takie bodźce jak np. zmiana ceny mięsa wieprzowego.

15. a) Fałszywa opinia ekonomisty pozytywnego. **b)** Opinia ekonomisty normatywnego. **c)** Ten przykład wskazuje, że podział na ekonomię pozytywną i ekonomię normatywną nie jest precyzyjny i rozłączny. (Przy okazji, jeszcze raz możemy się przekonać, że nieostrość bywa przyczyną niepotrzebnych sporów).

Jedni uważają, że chodzi tu o opinię ekonomisty pozytywnego [innymi słowy, chodzi o *sprawdzalną* wypowiedź o przydatności pewnych środków (roboty publiczne, np. budowa dróg) do osiągnięcia danego celu (zwalczanie bezrobocia)]. Inni są zdania, że wypowiedź ta ma charakter wartościującego zalecenia, a więc jest ona opinią ekonomisty normatywnego.

17. a) Bardziej interesowałbym się pozytywnymi opiniami doradców. O tym, co powinienem robić, chciałbym decydować sam (lub wspólnie z moimi politycznymi sojusznikami). Natomiast doradcy byliby mi potrzebni przede wszystkim w roli pomocników wskazujących odpowiednie metody osiągnięcia moich celów. **b)** Co się zaś tyczy wyborców, ważniejsze byłyby dla mnie ich sądy wartościujące. Zbyt duża rozbieżność mojej polityki i tych sądów wartościujących sprawiłaby zapewne, że oni przestaliby na mnie głosować.

19. a) Gdyby eksperymentowanie w ekonomii było łatwiejsze, można by wprowadzić euro „na próbę", tylko po to, żeby sprawdzić, jakie skutki będzie miało takie posunięcie...

b) Podatek liniowy oznacza wprowadzenie jednej stawki podatku (np. 30% dochodu) dla wszystkich, niezależnie od dochodu. Alternatywą jest np. sytuacja, kiedy część dochodu zabierana przez państwo podatkiem jest tym większa, im bogatsza jest opodatkowana osoba.

Zdaniem wielu ekonomistów podatek liniowy sprzyja niesprawiedliwości rozumianej jako zbyt duże zróżnicowanie dochodów w społeczeństwie. Inni ekonomiści sądzą, że wprowadzenie podatku liniowego zwiększy motywację do efektywnego gospodarowania, ponieważ nagrodą dla przedsiębiorczych osób okaże się wyższy poziom dochodów. Jeszcze inni cenią wolność (np. wolność dysponowania dochodem) i z tego powodu opowiadają się za podatkiem liniowym, który pozostawia osobom zamożnym względnie dużą część wypracowanego przez nie dochodu.

Ekonomiści z pierwszej grupy zwykle nie popierają podatku liniowego, obawiając się niesprawiedliwości. Natomiast ekonomiści z drugiej i trzeciej grupy w imię efektywności i (lub) wolności zwykle są zwolennikami podatku liniowego.

Ogólnie, spory o „podatek liniowy" są trudne do rozstrzygnięcia z powodu różnic dotyczących sprawiedliwości, efektywności i wolności sądów wartościujących spierających się ekonomistów.

c) Różnice warunków, w których jest gospodarowane, sprawiają, że w jednych krajach wzrost wydatków państwa powoduje szybki wzrost produkcji. Przyczynami mogą być: wzrost popytu w gospodarce, niewykorzystane możliwości produkcyjne przedsiębiorstw, silna konkurencja

na rynkach, która zniechęca do podnoszenia cen. W innych krajach efektem bywa przede wszystkim inflacja. Przyczyną jest np. występujące tylko w tej drugiej grupie krajów silne zmonopolizowanie wielu rynków. Kiedy po zwiększeniu przez państwo wydatków popyt w gospodarce rośnie, monopoliści, nie obawiając się konkurencji, mogą bezkarnie podnosić ceny swoich produktów.

Ogólnie, zróżnicowanie warunków gospodarowania powoduje, że w ekonomii łatwo jest o przykłady na poparcie sprzecznych poglądów, co podsyca spory ekonomistów.

Test

	1	3	5	7	9
A	-	-	-	-	-
B	-	-	-	-	+
C	-	-	-	+	+
D	+	+	+	+	-

STUDIUM PRZYPADKU

Co to jest ekonomia?

O realnej gospodarce ci „eksperci" wiedzą tyle, co krowa o tańcu pogo. Spróbowaliby założyć własną firmę! Buahahah! Schowani za dziwaczny żargon i tajne recenzje kumpli od koryta plotą bzdury naiwnym studentom. A chodzi im tylko o kasę, o propagandę, o karierę! Nie Prawdy szukają, a uznania polityków i nowych milionów z budżetu na swoje „badania".

Anonimowy internauta, portal www.onet.pl, lato 2010

Czyżby zatem ustalenie prawdziwych twierdzeń ekonomicznych było niemożliwe? Przecież zdolność ekonomii do odkrywania niebanalnych praw naukowych jest znikoma… Czyżby ekonomia świeciła odbitym blaskiem nauk przyrodniczych i jej prestiż był wynikiem omyłkowego brania jej za naukę, taką jak fizyka czy biologia?

B. Czarny, *Podstawy ekonomii*, wyd. IV, OW SGH, Warszawa 2016

Przeczytaj uważnie fragmenty pewnego blogu, a potem odpowiedz na pytania, którymi kończy się to studium.

O podstawach ekonomii

Zaprosili mnie na konferencję o metodologii ekonomii organizowaną przez Katedrę Socjologii Ekonomicznej SGH. Dla mnie była to okazja, żeby jeszcze raz pomyśleć o ekonomii. No rzeczywiście chyba jest tak, jak pisze Mark Blaug[1] (a w Polsce skutecznie pokazuje, co znamienne, polityk, a nie „praktykujący" ekonomista, Marek Borowski[2]). Otóż zdolność ekonomistów do sprostania wymaganiom Poppera, czyli do formułowania praw naukowych i skutecznego wykorzystywania ich w celu prognozowania zjawisk gospodarczych, jest niewielka i nie jest nawet jasne, czy w ogóle przewyższa możliwości inteligentnego laika.

Co więcej, nawet z opisywaniem rzeczywistego stanu gospodarki ekonomiści miewają zupełnie podstawowe kłopoty. Na przykład, w 12. wydaniu swojego słynnego podręcznika z 1985 r. jeden z największych autorytetów nowoczesnej ekonomii tzw. głównego nurtu, noblista

[1] Zob. np. M. Blaug, *The Problems with Formalism. Interview with Mark Blaug*, „Challenge", 1998, t. 41, nr 3, s. 35–45.

[2] Zob. M. Borowski, *W oczekiwaniu na czarną owcę*, „Gazeta Wyborcza", 22 sierpnia 2007.

Paul A. Samuelson wspólnie z Williamem D. Nordhausem twierdzili, że Związek Radziecki od 1928 r. rozwija się szybciej niż Stany Zjednoczone, Niemcy i Japonia. Jeszcze rok przed upadkiem muru berlińskiego (sic!) w wydaniu 13. pisali, że gospodarka radziecka jest dowodem, iż socjalistyczna gospodarka nakazowo-rozdzielcza może nie tylko działać, lecz nawet rozkwitać.

A przecież sumienie ekonomistów obarczają grzechy jeszcze cięższe, w tym m.in. motywowana interesem ideologicznym i materialnym propagandowa indoktrynacja całych pokoleń w krajach realnego socjalizmu, np. w Polsce. Na przykład, inny guru dwudziestowiecznej ekonomii, Oskar Lange, pisał w popularnej swego czasu *Ekonomii politycznej*, że dopiero socjalistyczny sposób produkcji umożliwia zastosowanie zasady racjonalności w skali całego gospodarstwa społecznego, czyli społeczno-gospodarczą racjonalność gospodarowania[3]. W innej zaś pracy Langego można znaleźć i takie słowa: „W pracy Stalina *Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR* z genialną prostotą i wnikliwością ujęte zostały charakter i natura praw ekonomicznych w warunkach socjalizmu: prawo koniecznej zgodności stosunków produkcji z charakterem sił wytwórczych i sposób działania tego prawa w socjalistycznym społeczeństwie, podstawowe prawo ekonomiczne socjalizmu oraz prawo planowego proporcjonalnego rozwoju gospodarki narodowej, rola produkcji towarowej i prawa wartości w warunkach socjalizmu, siły napędowe oraz wstępne warunki przejścia do komunizmu”[4].

Krótko mówiąc, mimo żonglowania matematyką i przyznawanych sobie od 1969 r. Nagród Nobla, ekonomistom bardzo daleko jest do osiągnięć przyrodoznawców. W efekcie wielu komentatorów – często słusznie – wyśmiewa napuszone wywody lokalnych autorytetów od przepowiadania koniunktury i kursów walutowych. Istnieje nawet cały ruch społeczny, którego celem jest m.in. obnażanie wad ekonomii tzw. głównego nurtu (wpisz np. hasło *post-autistic economics* do przeglądarki Google…[5]).

Z drugiej strony jednak mają przecież wiele racji ci, którzy mówią, że Popper Popperem, a nauka nie polega tylko na prognozowaniu. Na przykład, pomyśl o języku ekonomistów. Chodzi mi o dobrze znany studentom kończącym 1. rok studiów ekonomicznych na całym świecie zestaw terminów i klasyfikacji, takich jak „rzadkość dóbr”, „wskaźnik cen konsumenta”, „wartość realna” i „wartość nominalna”, „koszty transakcyjne”, „popyt” i

---

[3] Zob. O. Lange, *Ekonomia polityczna*, PWN, Warszawa 1980, t. 1, s. 217.

[4] Zob. O. Lange, *Prawa ekonomiczne w świetle ostatniej pracy Józefa Stalina*, w: tenże, *Wybór pism*, t. 1: *Drogi do socjalizmu*, PWN, Warszawa 1990, s. 405–406.

[5] Dla równowagi przeczytaj jednak również np. surową recenzję biblii ruchu *post-autistic economics* zatytułowanej *The Crisis in Economics: the Post-autistic Economic Movement: the First 600 Days* (Routledge, London), opublikowaną przez Davida Colandera w „Journal of Economic Methodology” w czerwcu 2005 roku.

„podaż”, „równowaga rynkowa”, „koszt alternatywny”, „koszty utopione”, „korzyści skali”, „efekty zewnętrzne”, „dobra publiczne”, „efekt gapowicza”, „problem pana i sługi”, „nadwyżka konsumenta” i „producenta”, „asymetria informacji”, „dobra pożądane i niepożądane społecznie”, „produkt krajowy brutto”, „kurs odpowiadający parytetowi siły nabywczej”, „równowaga makroekonomiczna” („krótkookresowa” i „długookresowa”), „mnożnik”, „funkcja pieniądza”, „bezrobocie naturalne i przymusowe”, „podatek inflacyjny” czy „korzyści komparatywne”. (Ten słownik stale się rozszerza; czy wiesz np., co znaczy *coopetition*?).

Właśnie dzięki temu językowi, mimo ciągłych pomyłek, ekonomiści coraz zwięźlej i precyzyjniej opisują, wyjaśniają i analizują gospodarkę. Ich analizy miewają wielkie znaczenie praktyczne. W sposób oczywisty jest tak m.in. w przypadku polityki antymonopolowej (to urzędy ochrony konkurencji decydują o dzieleniu wielkich przedsiębiorstw) oraz analizy kosztów i korzyści (to ona rozstrzyga o lokalizacji budowanych przez państwo lotnisk, portów, autostrad).

A że prognozy ekonomistów są, jakie są? Cóż, nie od razu Kraków zbudowano. Dawno temu, jeszcze przed Kopernikiem, przyrodoznawcy też zaczynali od języka…

*

Pytania

A teraz odpowiedz na następujące pytania:

1. Podaj przykłady osobliwości ekonomii odróżniających ją od takich nauk jak fizyka lub biologia.

2. Co to jest prawo ekonomiczne? Podaj przykład takiego prawa. Na czym polega znaczenie praw ekonomicznych?

3. Czy pamiętasz najważniejsze zarzuty formułowane pod adresem ekonomistów przez krytycznych obserwatorów (np. metodologów ekonomii, internautów)? Wymień te z tych zarzutów, o których jest mowa w tym studium.

4. Czy zarzuty te mają coś wspólnego z osobliwościami ekonomii, o których była mowa w pytaniu 1? Podaj przykład.

5. Czyżby zatem ekonomia nie była nauką? No to czym w takim razie jest ekonomia? Jakie, inne niż poznawcze funkcje może, zdaniem krytyków, pełnić ekonomia w społeczeństwie?

6. Podaj argumenty obrońców ekonomii, zaprzeczających opinii, że ekonomia nie jest nauką.

Przykładowe odpowiedzi na pytania

1. Oto te osobliwości, czyli cechy, którymi ekonomia zasadniczo różni się od innych nauk opisujących świat: **a)** Niezdolność do szerokiego wykorzystywania możliwych do powtórzenia doświadczeń w celu ustalania prawdy o gospodarce (np. nie da się wprowadzić euro „na próbę"). **b)** Zmienność bardzo wielu warunków, w których odbywa się proces gospodarowania (np. warunków politycznych, kulturowych). **c)** Wpływ wiedzy ekonomicznej na zachowania gospodarujących ludzi (np. zapoznanie się ludzi z prognozami ekonomistów może zmienić zachowania tych ludzi). **d)** Wpływ ludzkich interesów (materialnych i niematerialnych) na wyniki ustaleń ekonomistów (np. zdarza się, że ekonomiści naginają wyniki swoich badań do oczekiwań polityków).

2. Prawa ekonomiczne to inaczej towarzyszące gospodarowaniu regularności składających się na to gospodarowanie zjawisk. Oto przykład tzw. prawa Okuna: „zmiana wielkości produkcji o 2–2,5% powoduje skierowaną w przeciwnym kierunku zmianę stopy bezrobocia o 1 punkt procentowy (*ceteris paribus*)". Prawa ekonomiczne są bardzo ważne, ponieważ umożliwiają wyjaśnianie przeszłych i przewidywanie przyszłych zjawisk.

3. Chodzi o: **a)** Niezdolność ekonomistów do sformułowania znacznej liczby niebanalnych praw ekonomicznych, w oparciu o które można skutecznie wyjaśniać zdarzenia z przeszłości i przewidywać zdarzenia z przyszłości. **b)** Rażące błędy popełniane przez ekonomistów przy opisie gospodarowania w różnych społeczeństwach. **c)** Wypaczanie przez ekonomistów wiedzy ekonomicznej w celu osiągnięcia korzyści materialnych (np. wysokich honorariów) i niematerialnych (np. władzy, prestiżu).

4. Tak. To właśnie te osobliwości ekonomii utrudniają skuteczne gromadzenie przez ekonomistów wiedzy ekonomicznej. Na przykład, w ekonomii brak możliwości łatwego i szybkiego eksperymentowania bardzo utrudnia szybkie sprawdzenie prawdziwości wygłaszanych przez różnych ekonomistów opinii (np. opinii, że obniżenie podatków powoduje – paradoksalnie – zwiększenie się dochodów budżetu państwa z opodatkowania).

5. Ekonomia może np. służyć celom propagandowym, ułatwiając w ten sposób manipulowanie pojedynczymi ludźmi i całymi społeczeństwami. Ekonomiści mogą także symulować uprawianie nauki, dążąc do osiągnięcia korzyści materialnych i niematerialnych.

6. Nauka polega na gromadzeniu i systematyzowaniu prawdziwej wiedzy o gospodarowaniu. Rozwój nauki nie polega wyłącznie na ustalaniu praw naukowych (np. praw opisujących regularności procesu gospodarowania). W przypadku nauk ekonomicznych, które są mniej zaawansowane w rozwoju niż biologia czy fizyka, sukcesem jest np. stworzenie języka

skutecznie służącego opisywaniu i analizowaniu przebiegu produkcji i podziału dóbr. Liczy się także zdolność ekonomistów do przeprowadzania użytecznych praktycznie analiz konkretnych problemów i sytuacji (np. w ramach polityki antymonopolowej).